

Anna M. Rynkowska-Sachse

WYCINANKA NA ELEWACJI – AŻUROWE ELEWACJE JAKO SPOSÓB WYKORZYSTANIA MOTYWÓW LUDOWYCH W ARCHITEKTURZE

Streszczenie

Idea ażurowej elewacji zmieniała współczesną architekturę, wprowadzając podział pomiędzy wewnętrzną konstrukcją budynku a jego zewnętrzną fasadą. Dzisiaj ażurowe elewacje na świecie postrzegane są więc jako zewnętrzna, niezależna część budynku oraz jako powłoka pełniąca rolę ekologicznego filtra w architekturze pasywnej. Ażurowe fasady są używane również do wprowadzenia motywów ludowych przy zastosowaniu tradycyjnych i innowacyjnych materiałów, między innymi takich jak: cegła, beton, stal, wiklina, szkło, sklejka, aluminium.

W niniejszym artykule pokazano przykłady współczesnych obiektów, które w swojej ażurowej fasadzie w różny sposób nawiązują do sztuki ludowej – motywy arabeski, wzorzysty dywan z wielokolorowej wikliny, motywy ze stroju ludowego czy też wycinanki, która stała się inspiracją dla polskiej architektury. Główną częścią pracy jest studium przypadku dwóch polskich budynków wykorzystujących z powodzeniem motyw ludowej wycinanki na ażurowej elewacji. W Polsce wycinanki z białego i kolorowego papieru początkowo zdobiły chłopskie wnętrza mieszkalne, a od pierwszej połowy XIX wieku w niektórych polskich obszarach etnicznych znane było zdobienie okien wyciętymi z papieru firankami. Analiza projektów pokazuje, jak motyw wycinanki może służyć do podkreślania tożsamości współczesnej architektury. Jeden z budynków używa wycinanki, aby podkreślić lokalną tożsamość, drugi – aby reprezentować kulturę Polski za granicą. Ażurową fasadę z motywem wycinanki zastosowano w nielicznych obiektach i przez to ich architektura jest niszowa. Technika ta ma jeszcze niewykorzystany potencjał i może nadal stanowić inspirację dla architektów, szczególnie w kontekście „materiałów przyszłości”.

Słowa kluczowe: wycinanka ludowa, sztuka ludowa, współczesna architektura, elewacja ażurowa.

THE CUTOUT ON THE FACADE – OPENWORK FACADES AS A WAY OF USING FOLK THEMES IN ARCHITECTURE

Abstract

The idea of an openwork façade changed the contemporary architecture by introducing a division between the internal structure of the building and its external façade. Today, openwork facades in the world architecture are perceived as an external, independent part of the building and as a coating that acts as an ecological filter in passive architecture. Openwork facades are also used to introduce folk

motifs applying traditional and innovative materials such as: brick, concrete, steel, wicker, glass, plywood, aluminum.

This paper presents examples of contemporary buildings that refer to folk art in their openwork façade in various ways – an arabesque motif, a patterned carpet made of wicker, motifs from a national costume or paper cut-outs that inspired Polish architecture. The paper presents a case study of two Polish buildings successfully using the motif of a folk cut-out in an openwork facade. Initially, in Poland, white and colored paper cut-outs decorated interiors of peasant homes. From the first half of the 19th century, in some regions of Poland, windows were decorated with curtains made of paper cut-out. The analysis of the facilities showed how the cut-out motif can be used to emphasize the identity of contemporary architecture. One of the buildings uses cut-outs to emphasize local identity, the other – to represent Polish culture abroad. The openwork façade with a cutout motif has been used in a few buildings and therefore their architecture is unique and niche. It shows that this technique still has potential and can inspire architects, especially in the context of "materials of the future".

Keywords: folk paper cut-out, folk art, contemporary architecture, openwork façade.

Wstęp

Spośród współczesnych obiektów architektonicznych na świecie można wskazać takie, które nawiązują do dawnej sztuki ludowej, co między innymi widoczne jest w ażurowych elewacjach. Wynika to z tego, że dla architektów sztuka ludowa może stanowić także niezwykle źródło inspiracji. Wielu spośród nich w swoich realizacjach odwołuje się do różnych elementów tradycyjnego budownictwa ludowego (rozwiązania konstrukcyjne, materiał budowlany tj.: drewno, glina, cegła, kamień, stolarka budowlana, zdobnictwo architektoniczne, a w tym motywy zdobnicze, gzymsy, obramowania okien i drzwi, kolor ścian), ceramiki, tkactwa, snycerstwa, wyrobów z metalu, skóry, przedmiotów związanych z obyczajami i wierzeniami, dzieł malarstwa (np.: malarstwo na szkle), rzeźb i grafiki¹, a nawet do wytworów z papieru, czyli wycinanek. Spośród współczesnych obiektów można wskazać takie, które nawiązują do sztuki ludowej w swojej konstrukcji, formie, materiale, kolorze i teksturze, ale także w elewacjach. Ażurowe fasady są używane często do wprowadzenia motywów ludowych w architekturze, a przykładem tego może być motyw wycinanki w polskich budynkach. Celem pracy jest pokazanie przykładów współczesnych obiektów, które w swojej fasadzie nawiązują do sztuki ludowej, a także polskich realizacji, dla których inspiracją był motyw wycinanki ludowej.

¹ Czerwiński T., *Budownictwo ludowe w Polsce*, Wyd. Muza, Warszawa 2006, s. 1–38.

1. Ażurowe elewacje we współczesnej architekturze

Idea ażurowej elewacji, na którą składa się jej część wewnętrzna i zewnętrzna, zmieniła współczesną architekturę – wymuszając radykalny rozdział pomiędzy wewnętrzną konstrukcją budynku (wyposażeniem) i jego wyglądem zewnętrznym (ubranie)². Do opisu zewnętrznej warstwy budynku używane jest też często słowo „powłoka” lub *skin*, które odzwierciedla dwa trendy we współczesnej architekturze: „tendencję, aby postrzegać zewnętrzną część budynku jako w dużej mierze niezależną od części wewnętrznej oraz rosnące przekonanie, że powłoka budynku powinna pełnić rolę ekologicznego filtra w architekturze pasywnej”³. We współczesnej architekturze dużym zainteresowaniem cieszą się przede wszystkim elewacje ażurowe bazujące na systemie *rainscreen*. System ten polega na powieszeniu na ścianie cienkich paneli materiału za pomocą metalowych szyn i mocowań, dzięki którym między ścianą a panelami powstaje wolna przestrzeń o głębokości 25-30 mm, umożliwiająca ruch powietrza⁴.

Prześwitujące, niemal rzeźbiarskie fasady wymagają jednak wykorzystania odpowiednich systemów i materiałów budowlanych, dostosowanych do potrzeb konkretnych inwestycji. Początkowo panele na tego typu fasadach najczęściej wykonywano z kamienia, teraz jednak wykorzystuje się do nich także różne metale, drewno, szkło i syntetyki.

Przykładem innowacyjnego materiału jest m.in. aluminium, które wykorzystano przy budowie siedziby banku Muscat w Omanie (zobacz rysunek 1). Dwuwymiarowa elewacja wpuszcza odpowiednią ilość naturalnego światła, jednocześnie chroni budynek przed przegrzaniem dzięki aluminiowym, zewnętrznym ekranom zrobionym na wzór tradycyjnej arabskiej *mashrabiya*, które pełnią zarówno dekoracyjną, jak i funkcjonalną rolę.

² Weston R., *100 idei, które zmieniły architekturę*, Top Mark Centre, Raszyn 2011, s. 186.

³ Ibidem, s. 182.

⁴ Ibidem, s. 186.

Rysunek 1. Elewacja ażurowa z aluminium. Siedziba Banku Muscat, arch. Atkins, Muscat, Oman.

Źródło: <https://www.protenders.com/companies/atkins/projects/bank-muscat-headquarters-building>, [dostęp: 12.09.2022r.].

Ażurową elewację wykonuje się też często z betonu. Przykładem dwuwarstwowej elewacji wykonanej z tego materiału jest Agua Tower (zobacz rysunek 2). Warstwę zewnętrzną wykonano z betonu, który tworzy balkony w formie fal o zróżnicowanym wysięgu, natomiast w warstwie wewnętrznej ukryto przeszklenia oparte na systemie aluminiowym.

Rysunek 2. Elewacja ażurowa z betonu. Aqua Tower, arch. Studio Gang, Chicago, USA.

Źródło: <https://studiogang.com/project/aqua-tower>, [dostęp: 12.09.2022].

Przykładem koronkowej inwestycji wykonanej z ażurowych prefabrykatów betonowych jest Masdar Institute w Abu Dabi (zobacz rysunek 3).

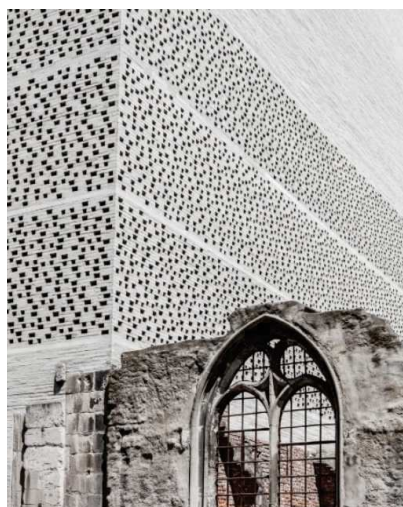
Rysunek 3. Elewacja ażurowa z barwionego betonu. Masdar Institute Campus, arch. Foster & Partners. Abu Dabi, Zjednoczone Emiraty Arabskie.

Źródło: <https://www.grca.online/case-studies/masdar-institute-abu-dhabi-uae>, [dostęp: 12.09.2022].

Przezierne elewacje wykonuje się także z tradycyjnej cegły, tak jak w przypadku stacji transformatorowej w Muzeum „Kolumba” (zobacz rysunek 4). Cegła służy tu zarazem do konstrukcji ścian nośnych, zapewniających naturalną wentylację ażurowych ścian wokół stacji transformatorowej, jak również jako materiał o walorach czysto dekoracyjnych.

Rysunek 4. Elewacja ażurowa z cegły. Muzeum „Kolumba”, arch. Peter Zumthor Architects, Kolonia, Niemcy.

Źródło: <https://divisare.com/projects/349228-peter-zumthor-rasmus-hjortshoj-kolumba-museum#lg=1&slide=1>, [dostęp: 12.09.2022].

Elewacje ażurowe mogą też być wykonane ze sklejki, która jest praktyczna, funkcjonalna i dostępna w korzystnej cenie. Dzięki temu, że składa się z kilku warstw, można ją wyginać bez użycia pary lub ciepła. Przykładem takiego rozwiązania jest pawilon wykonany przez firmę LEAD i Tampere University of Technology przy aktywnym wykorzystaniu możliwości materiałowych i technik komputerowych (zobacz rysunek 5).

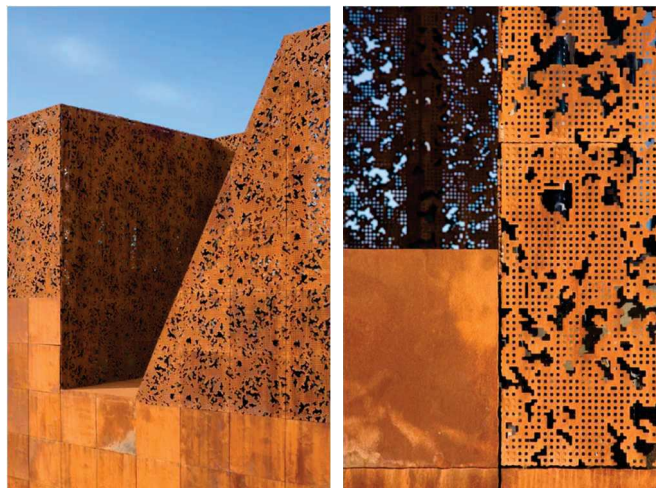
Rysunek 5. Elewacja ażurowa ze sklejki. The Dragon Skin Pavilion. LEAD i Tampere University of Technology, Finlandia.

Źródło: https://www.archdaily.com/215249/dragon-skin-pavilion-emmi-keskisarja-pekka-tynkkyneen-lead/5005e78728ba0d07790021d5-dragon-skin-pavilion-emmi-keskisarja-pekka-tynkkyneen-lead-photo?next_project=no, [dostęp: 12.09.2022].

Bardzo popularnym materiałem stosowanym do wykonania ażurowych elewacji są też perforowane płyty wycinane laserowo (zobacz rysunek 6).

Rysunek 6. Elewacja ażurowa wykonana z perforowanych płyt stalowych. Caixa Forum Madrid, arch. Herzog & De Meron, Madryt, Hiszpania.

Źródło: <https://divisare.com/projects/16682-herzog-de-meuron-duccio-malagamba-caixaforum-madrid#lg=1&slide=4>, <https://divisare.com/projects/16682-herzog-de-meuron-duccio-malagamba-caixaforum-madrid#lg=1&slide=5>, [dostęp: 12.09.2022].

Wszechstronność ażurowych elewacji daje architektom bardzo dużo możliwości dekoracji budynków. Budynek może stać się obrazem, na którym za pomocą ażurowej elewacji można nanieść syntetyczne i graficzne motywy. Dzięki temu bryły zyskują na oryginalności i dynamice. Łatwo nadać im indywidualnego charakteru.

2. Ażurowe elewacje a motywy ludowe w architekturze

Za pomocą ażurowych elewacji można łatwo nadać budynkowi tożsamość. W szczególności w projektach mających podkreślić narodową tożsamość często używa się motywów ażurowych, odnoszących się do sztuki ludowej. Widać to bardzo wyraźnie w budynkach takich jak: Masdar Institute w Abu Dabi czy siedziba banku Muscat w Omanie, które wykorzystują motyw arabeski.

Przykładem takich realizacji były też pawilony narodowe Hiszpanii, Rosji oraz Polski, zaprojektowane na światową wystawę EXPO 2010 w Szanghaju w Chinach. Każdy z tych pawilonów przy pomocy swoich ażurowych elewacji prezentował w skróconej formie historię swojego kraju oraz rzeczy najbardziej dla niego charakterystyczne. Wspólną ideą przewodnią tych obiektów było nawiązanie formą do sztuki ludowej, przez co potraktowano je jako narodowe „logo”.

Przykładowo, autorka koncepcji pawilonu hiszpańskiego (zobacz rysunek 7) – Benedetta Tagliabue sięgnęła do hiszpańskiej tradycji wyplatania przedmiotów z wikliny. Stalowa konstrukcja obiektu pokryta została falującym wzorzystym „dywanem” z wielokolorowej wikliny. Pawilon przypominający koszyk dostosowano do warunków lokalnych - wiklinę zabezpieczono specjalnym, wodoodpornym materiałem, który miał ochronić budynek przed wysoką temperaturą, silnymi opadami i tajfunami często nawiedzającymi Chiny oraz zapewnić utrzymanie odpowiedniego mikroklimatu wnętrza⁵. Natomiast ażurowe motywy na elewacji pawilonu rosyjskiego nawiązały do wzorów ze strojów ludowych tego kraju, a polskie do wycinanki ludowej (zobacz rysunek 8).

Wycinanka jest przykładem motywu zaczerpniętego z polskiej sztuki ludowej, wykorzystanej na ażurowej elewacji w różnej formie w kilku współczesnych realizacjach w Polsce i może stanowić jeden z przykładów estetycznego i praktycznego zastosowania elementów sztuki ludowej we współczesnej architekturze.

⁵ Szymczak D., *Etno króluje w Szanghaju*, www.sztuka-architektury.pl/index.php?ID_PAGE=24332, [dostęp 01.09.2011].

Rysunek 7. Pawilon hiszpański, arch. Miralles Tagliabue EMBT, Pedro Pegenaute, EXPO 2010, Szanghaj, Chiny.

Źródło: <https://divisare.com/projects/134159-miralles-tagliabue-embt-pedro-pegenaute-spanish-pavilion-for-shanghai-world-expo-2010#lg=1&slide=0>, [dostęp: 12.09.2022].

Rysunek 8. Pawilon polski, arch. WWAA, Wojciech Kakowski, EXPO 2010, Szanghaj, Chiny.

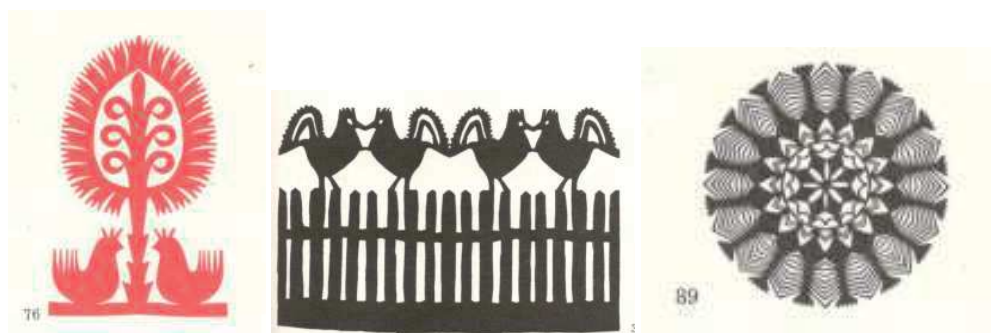
Źródło: <http://wwaa.pl/wp-content/uploads/2014/08/x62.jpg.pagespeed.ic.I2b0D823a6.webp>, [dostęp: 12.09.2022].

3. Motyw wycinanki w polskiej sztuce ludowej

Sztuka ludowa, która obejmuje także wycinanki, może również stanowić interesującą inspirację dla ażurowych elewacji współczesnych obiektów architektonicznych. Wycinanka ludowa daje efekt zbliżony do malarstwa, ale najlepiej widoczna jest na kontrastowym tle. Otrzymuje się ją przez wycinanie odpowiednio złożonego papieru nożycami do strzyżenia owiec. Papier ten po rozło-

żeniu daje powtarzające się rytmicznie, dekoracyjne motywy. Wycinanki mają kształt koła, wieloboku, gwiazdy, pasów poziomych i pionowych, a najczęściej stosowanym motywem są stylizowane drzewa, kwiaty, kogutki, sceny figuralne i obyczajowe (zobacz rysunek 9)⁶.

Rysunek 9. Wycinanki.

Źródło: Błachowski A., *Polska wycinanka ludowa*, Wyd. Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Toruń 1986, s. 50.

Bardzo często wycinanki przedstawiały to, co użyteczne, gdyż na wsi piękno widziano głównie w praktyczności⁷, dlatego tylko wybrane fragmenty otoczenia inspirowały wykonawczynie. Były to m.in.: rośliny o właściwościach leczniczych lub uznawane za dobre przeciw czarom i urokom, kwitnące drzewa, ptaki gospodarskie (kury, koguty). Popularne było także wycinanie prostych ornamentów w formie rozet i kwadratów. Najstarsze wzmianki o wycinankach znajdujemy w relacji Adama Zakrzewskiego z 1886 roku, który pisze: „Dziewczęta zaś celują w wystrzyganiu nożyczkami z różnokolorowych papierów najrozmaitszych figur, koni, smoków, kwiatów, dziwacznych jakiś zwierząt, które przyklejają na ścianie w chałupie koło obrazów ku ozdobie izby mieszkalnej” (zobacz rysunek 10 a, b).

W Polsce wycinanki początkowo zdobiły chłopskie wnętrza mieszkalne („w takiej to izbie, obok obrazów i malowanych fajansowych talerzy, pojawiały się wycinanki z białego i kolorowego papieru”⁸). Od pierwszej połowy XIX wieku w niektórych polskich obszarach etnicznych (Kaszuby, Kujawy) znane było zdobienie okien wyciętymi z papieru firankami (zobacz rysunek 11). Trzeba pamiętać również o wycinankach w żydowskiej kulturze ludowej, które były nalepiane na okna w okresie Paschy. Wycinanki w polskiej kulturze ludowej występowały w formie korony czy kokardy na obrazie, naklejanek na ramach

⁶ <http://torostudio.pl/wycinanka-ludowa>, [dostęp: 20.12.2016].

⁷ Błachowski A., *Polska wycinanka ludowa*, Wyd. Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Toruń 1986, s. 24.

⁸ Ibidem, s. 9.

obrazów i luster, potem przeszły na belki powały i na wolne przestrzenie ścian⁹.

W kontekście architektury ważne jest to, że „w tradycyjnej estetyce ludowej pojedyncze wycinanki nie działały plastycznie w oderwaniu od pozostałych składników wnętrza, ani niezależnie od siebie. Ściana w izbie razem z obrazami i otworami okiennymi stanowiły płaszczyznę kompozycyjną, na której w wolnych miejscach rozmieszczano wycinanki. Ich sylwety i ażury (akcenty graficzne) oraz ornamentalne płaszczyzny kół, kwadratów czy prostokątów (walor malarski) tworzone według przemyślanej zasady rytmu i symetrii. Forma, wielkość, rodzaj ornamentyki wycinanek podporządkowane były zamierzonemu efektowi całości”¹⁰. Potrzeba utrzymania harmonii formy i barwy we wnętrzu wpłynęła na kształt wycinanek, na zakres tematyczny motywów i rodzaj ich stylizacji.

Rysunek 10a). Izba kurpiowska z bibułkowymi wycinankami na oknie, ścianach i ramach obrazów, **10b).** Izba w Tatrach.

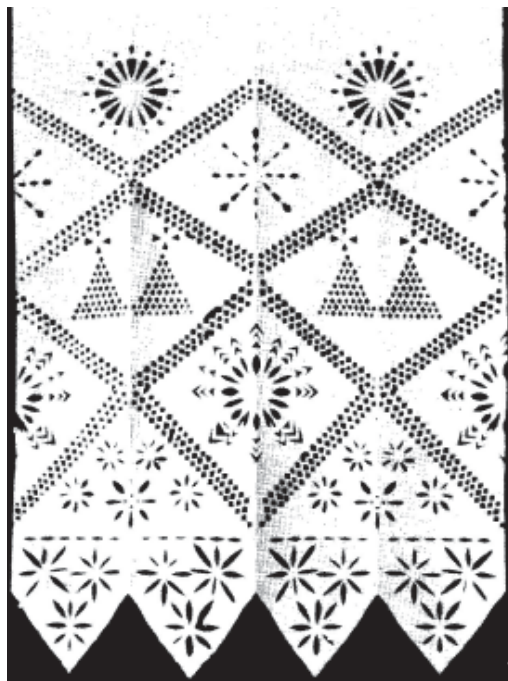

Źródło: Błachowski A., op.cit., s. 10, 28.

⁹ Ibidem, s. 27.

¹⁰ Ibidem, s. 30.

Rysunek 11. Wycinanka - firanka na okno, 1960 r.

Źródło: Błachowski A., op.cit., s. 11.

W tym kontekście wycinanki występujące na ścianach, powalach i oknach stanowiły piękną formę dekoracyjną wnętrza, która dzisiaj zainspirowała współczesnych architektów do tego stopnia, że uproszczone i powiększone motywy zastosowano na różnych typach elewacji. Jako uproszczone ażurowe motywy widoczne są zarówno z zewnątrz nocą i od środka za dnia.

5. Przykłady zastosowania motywu wycinanki ludowej na elewacji ażurowej

Niniejsza praca stanowi studium przypadku dwóch polskich budynków wykorzystujących z powodzeniem motyw ludowej wycinanki na ażurowej elewacji. Analiza projektów pokazuje jak motyw ten może służyć do podkreślania tożsamości budynku. Na jednym z budynków użyto wycinanki, aby podkreślić lokalną tożsamość, na drugim – aby reprezentować kulturę Polski za granicą.

5.1. Biblioteka Politechniki Białostockiej

Nowoczesny budynek Biblioteki Politechniki Białostockiej (zobacz rysunek 12) przypomina wycinankę o rozmiarze XXL. Obiekt został zaprojektowany przez architektów z wrocławskiego AA Studio w 2008 roku, ukończony w 2012 roku i zdobył pierwsze miejsce w konkursie architektonicznym, zorganizowanym w imieniu Rektora Politechniki Białostockiej przez miejscowy oddział SARP.

Zdaniem jury nagrodzony projekt prezentował szereg walorów, wśród których wymienić należy „trafną dyspozycję przestrzenną” oraz „poszukiwanie kulturowego zakorzenienia”¹¹.

Rysunek 12. Biblioteka Politechniki Białostockiej, arch. AA Studio, Białystok.

Źródło: <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1590988&page=2>, [dostęp: 16.12.2016].

W budynku mieści się multimedialna biblioteka z czytelniami i wypożyczalnią oraz Centrum Kształcenia Zdalnego, Naukowe centrum badawczo-rozwojowe z laboratorium i pracowniami oraz studium języków obcych.

Architekci w projekcie biblioteki odnieśli się do lokalnej architektury historycznej – zainspirowali się pałacem Branickich w Białymstoku i nawiązali do planu w kształcie podkowy. Obiekt składa się z trzech prostopadłościanów z reprezentacyjnym dziedzińcem w środku, prowadzi do niego kładka na wysokości pierwszego piętra. W celu złagodzenia masywności, na elewacji środkowej bryły zastosowano przeszklenie. Boczne skrzydła bryły wzniesiono jako betonowe prostopadłościany otaczające strefę placu wejściowego. Aby nieco wysubtelnić surowość ścian, architekci zastanawiali się nad ozdobieniem ele-

¹¹ Wycinanki na Politechnice Białostockiej, www.bryla.pl/bryla/1.85301.10489837.html, [dostęp: 20.11.2016].

wacji arabeskowymi motywami. Jednak ostatecznie zdecydowali się na wzór zaczerpnięty z lokalnej sztuki ludowej, czyli tradycyjnej podlaskiej wycinanki¹² autorstwa Jadwigi Solińskiej¹³ (zobacz rysunek 13).

Rysunek 13. Wycinanki podlaskie autorstwa Jadwigi Solińskiej.

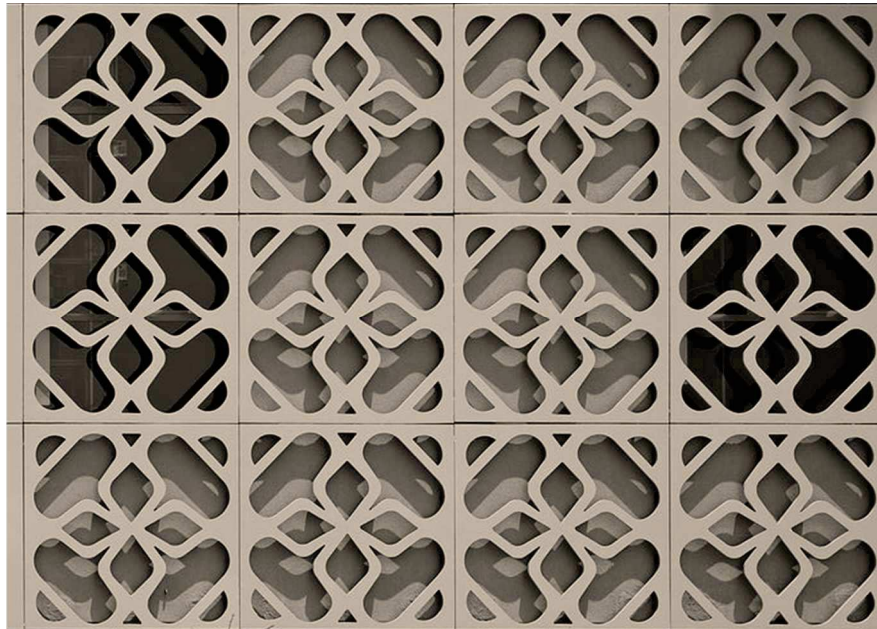
Źródło: <http://solinska.republika.pl/wycinanki.htm>, [dostęp: 20.11.2016].

Bryły skrzydeł bocznych oblicowano prefabrykowanymi betonowymi panelami o wymiarze dwa na dwa metry, z których część jest ażurowa z powtarzającym się motywem ludowej wycinanki (zobacz rysunek 14). Elewacje utrzymane zostały w szarej tonacji, przez co nawiązują do jednokolorowych wycinanek podlaskich. Te same ażurowe elementy dla spójności zastosowano również w niektórych częściach środkowej przeszklonej bryły, ale także we wnętrzu. Światło prześwituje przez nie do wnętrza za dnia, a gdy jest ciemno – na zewnątrz. Ażurowe prefabrykaty betonowe spełniają funkcję nie tylko dekoracyjną, ale również chronią wnętrza przed nadmiernym nasłonecznieniem. Jednocześnie architektura budynku Biblioteki Politechniki Białostockiej jest przykładem na to, jak z powodzeniem można podkreślić lokalną tożsamość za pomocą motywu wycinanki.

¹² Więcej o wycinance podlaskiej – Cetera J., Kowalczyk W., *Wycinanka podlaska z okolic Bielska Podlaskiego i Hajnówki*, Wyd. Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok, 2009.

¹³ http://archirama.muratorplus.pl/architektura/architektura-bialejstoku-bryla-centrum-nowoczesnego-ksztalcenia-projektu-aa_studio-czerpie-inspirac,67_2533.html#, [dostęp: 18.12.2016].

Rysunek 14. Fragment elewacji Biblioteki Politechniki Białostockiej inspirowanej wycinankami podlaskimi.

Źródło: http://3.bp.blogspot.com/-8KDT77s-cPI/UJGWeWW4ETI/AAAAAAAAAB3w/9y2s_wWo-4Y/s1600/detal.jpg, [dostęp: 20.11.2016].

5.2. Polski pawilon EXPO 2010 w Szanghaju

Obiekt biblioteki inspirowany wycinanką ludową był pierwszym tego typu, który powstał w Polsce. Następnym został projekt pawilonu autorstwa Wojciecha Kakowskiego, Marcina Mostafa i Natalii Paszkowskiej, który wygrał konkurs „Polski pawilon EXPO w Szanghaju w 2010 roku”. Polski pawilon operował delikatną ażurową formą współczesnej wycinanki zaczerpniętej ze sztuki ludowej – Regionu Kołbielskiego (zobacz rysunek 15).

Rysunek 15. Wycinanka z Regionu Kołbińskiego autorstwa Małgorzaty Belkiewicz.

Źródło: <https://www.sufczyn.pl/index.php/folklor-kolbielski/33-wycinanki-kolbielskie>, [dostęp: 12.09.2022].

Konstrukcja pawilonu wykonana była ze sklejki, która przypominała wielokrotnie zginaną kartkę papieru z wyciętym motywem wycinanki podobnej do łowickiej (zobacz rysunek 16). Pawilon miał kształt prostokąta o wymiarach 20 m na 50 m. Ażurowe ściany podświetlane w nocy od wewnątrz kolorowym światłem sprawiły, że budynek wyróżniał się na tle innych. Połączenie rękodzieła ludowego z nowoczesnymi elementami widoczne było w zestawieniu przeskalowanego wzoru ze sklejki oraz w formie budynku – *„zbudowana ze skośnych płaszczyzn bryła przypominała poskładaną kartkę papieru, a jednocześnie była w nowoczesny sposób geometryczna i dynamiczna”*¹⁴.

¹⁴ Daniela Szymczak, „Etno króluje w Szanghaju”, www.sztuka-architektury.pl/index.php?ID_PAGE=24332, [dostęp: 01.09.2011].

Rysunek 16. Pawilon polski EXPO 2010, arch. Studio WWAA, Szanghaj, Chiny.

Źródło: <http://hatalska.com/2008/02/16/z-kraju-polski-pawilon-na-expo2010-w-szanghaju/>, [dostęp: 09.01.2016].

Architekci opracowali dzieło, którego przestrzeń zewnątrz, bryła oraz wnętrze były spójne. Plac otaczający gmach stał się integralną częścią jego parteru, gdyż rysunek podziałów posadzki przechodził do wnętrza budynku. Konsekwentnie na zewnątrz i wewnątrz stosowano drewno, a forma mebli pawilonu zainspirowana była rysunkiem elewacji. Stylistyka z zewnątrz budynku – czyli lokalna wycinanka – ma swoją kontynuację w środku, gdzie pawilon również prezentuje się efektownie (zobacz rysunek 16).

Rysunek 16. Wnętrze pawilonu polskiego.

Źródło: <https://archirama.muratorplus.pl/artukul/galeria/marcin-mostafagosc-audycji-wydzial-architektury-zapraszamy-na-druga-czesc-rozmowy,2305/148/985/?full=1>, [dostęp: 12.09.2022].

Wszystko to było podświetlone, dodatkowo niesymetryczne ściany korytarza dawały ciekawy efekt przestrzenny. W ścianach oprócz podświetlonej wycinanki, znajdowały się również multimedialne ekrany prezentujące polskie krajobrazy i miasta, a także interesujące fakty na temat Polski. Pawilon z Szanghaju był więc nie tylko designerską wycinanką, ale także jednorodnym artystycznie pomysłem na przełamanie granicy między zamkniętą całością, a przestrzenią otwartą na uczestnika. Motyw wycinanki na ażurowej elewacji służył do pokreślenia narodowej tożsamości budynku.

Zakończenie

Zastosowanie motywu wycinanki ludowej na elewacji obiektu architektonicznego wskazuje na istnienie dialogu pomiędzy sztuką ludową wpisaną w określone środowisko a współczesną architekturą XXI wieku. Motywy wycinanek wkomponowane w ażurowe fasady nowoczesnych budynków są dobrym sposobem na to, żeby podkreślić ich lokalny charakter lub odwołać się do kultury.

Właśnie dzięki temu, że w przedstawionych polskich obiektach Biblioteki Politechniki Białostockiej oraz Polskiego Pawilonu EXPO 2010 architekci szukali powiązania pomiędzy sztuką ludową a architekturą, zyskały one swoją tożsamość w zglobalizowanym świecie. Jednocześnie warto podkreślić, że wymienione obiekty wykorzystujące ażurowe motywy wycinanki są też doskonałym przykładem projektów, których idea oparta jest o wywołanie bardzo silnego skojarzenia ze sztuką ludową. Dlatego też jury w zorganizowanych konkursach architektonicznych wyraźnie doceniło zastosowanie ażurowych dekoracji o tym charakterze i dlatego oba projekty zostały za to nagrodzone.

Do tej pory ażurową elewację z motywem wycinanki wykorzystano tylko na nielicznych obiektach, przez co ich architekturę można uważać za wyjątkową. To z kolei świadczy o niszowości tego zjawiska i pokazuje, że ta technika ma jeszcze niewykorzystany potencjał, a szczególnie w kontekście „materiałów przyszłości”. Jeśli grupa materiałów *smart* charakteryzująca się zdolnością odpowiadania na zmiany w otoczeniu (...), znajdzie szersze zastosowanie w budynkach przyszłości¹⁵, wtedy motywy zaczerpnięte ze sztuki ludowej będą mogły nadal stanowić inspirację dla ich architektury.

Bibliografia

1. Błachowski A., *Polska wycinanka ludowa*, Wyd. Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Toruń 1986, s. 9–11, 24, 28, 30, 50.
2. Cetera J., Kowalczyk W., *Wycinanka podlaska z okolic Bielska Podlaskiego i Hajnówki*, Wyd. Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok, 2009.
3. Czerwiński T., *Budownictwo ludowe w Polsce*, Wyd. Muza, Warszawa 2006.

¹⁵ Marchwiński J., *Nowoczesne technologie elewacyjne. Materiały typu smart o zmiennych właściwościach – wybrane przykłady*, „Przestrzeń, Ekonomia, Społeczeństwo”, 2017, 12 / II, s. 193.

4. <https://www.protenders.com/companies/atkins/projects/bank-muscat-headquarters-building>, [dostęp: 12.09.2022r.]
5. <https://studiogang.com/project/aqua-tower>, [dostęp: 12.09.2022].
6. <https://www.grca.online/case-studies/masdar-institute-abu-dhabi-uae>, [dostęp: 12.09.2022].
7. <https://divisare.com/projects/349228-peter-zumthor-rasmus-hjortshoj-kolumba-museum#lg=1&slide=1>, [dostęp: 12.09.2022].
8. https://www.archdaily.com/215249/dragon-skin-pavilion-emmi-keskisarja-pekka-tynkkynen-lead/5005e78728ba0d07790021d5-dragon-skin-pavilion-emmi-keskisarja-pekka-tynkkynen-lead-photo?next_project=no, [dostęp: 12.09.2022].
9. <https://divisare.com/projects/16682-herzog-de-meuron-duccio-malagamba-caixaforum-madrid#lg=1&slide=4>, [dostęp: 12.09.2022].
10. <https://divisare.com/projects/16682-herzog-de-meuron-duccio-malagamba-caixaforum-madrid#lg=1&slide=5>, [dostęp: 12.09.2022].
11. <https://divisare.com/projects/134159-miralles-tagliabue-embt-pedro-pegente-spanish-pavilion-for-shanghai-world-expo-2010#lg=1&slide=0>, [dostęp: 12.09.2022].
12. <http://wwaa.pl/wp-content/uploads/2014/08/x62.jpg.pagespeed.ic.l2b0D823a6.webp>, [dostęp: 12.09.2022].
13. <http://torostudio.pl/wycinanka-ludowa>, [dostęp: 20.12.2016].
14. <http://bryła.pl/bryła/1,85301,10489837>, [dostęp: 20.11.2016].
15. <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1590988&page=2>, [dostęp: 16.12.2016].
16. http://archirama.muratorplus.pl/architektura/architektura-bialejostoku-bryla-centrum-nowoczesnego-kształcenia-projektu-aa_studio-czerpie-inspirac,67_2533.html#, [dostęp: 18.12.2016].
17. <http://solinska.republika.pl/wycinanki.htm>, [dostęp: 20.11.2016].
18. http://3.bp.blogspot.com/-8KDT77s-cPI/UJGWeWW4ETI/AAAAAAAAAB3w/9y2s_wWo-4Y/s1600/detal.jpg, [dostęp: 20.11.2016].
19. <https://www.sufczyn.pl/index.php/folklor-kolbielski/33-wycinanki-kolbielskie>, [dostęp: 12.09.2022].
20. <http://hatajska.com/2008/02/16/z-kraju-polski-pawilon-na-expo2010-w-szanghaju/>, [dostęp: 09.01.2016].

21. <https://archirama.muratorplus.pl/artykul/galeria/marcin-mostafa-gosc-audycji-wydzial-architektury-zapraszamy-na-druga-czesc-rozmowy,2305/148/985/?full=1>, [dostęp: 12.09.2022].
22. Marchwiński J., *Nowoczesne technologie elewacyjne. Materiały typu smart o zmiennych właściwościach – wybrane przykłady*, „Przestrzeń, Ekonomia, Społeczeństwo”, 2017, 12 / II, s. 193.
23. Szymczak D., *Etno króluje w Szanghaju*, www.sztuka-architektury.pl/index.php?ID_PAGE=24332, [dostęp 01.09.2011].
24. Weston R., *100 idei, które zmieniły architekturę*, Top Mark Centre, Raszyn 2011, s. 182–186.

Informacje o autorce:

dr inż. arch. Anna Rynkowska-Sachse
Sopocka Szkoła Wyższa
Wydział Architektury, Inżynierii i Sztuki, Polska
e-mail: anna.sachse@ssw-sopot.pl